Häggman/Penttinen/Ristelä 7.10.2024

Eduskunnan suuri valiokunta
SuV@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto SuV 9.10.2024 klo 13.00

Palkansaajakeskusjärjestöjen lausunto valtioneuvoston selvityksestä EU:n valmistautumisesta laajentumiseen, E 46/2024 vp

Palkansaajakeskusjärjestöt suhtautuvat yleisesti myönteisesti Euroopan unionin seuraavaa laajentumiseen ja kiittävät mahdollisuudesta lausua asiassa.

Laajentuminen on EU:n turvallisuuden, talouden ja geopoliittisen aseman näkökulmasta tarpeellinen

Euroopan turvallisuuspoliittinen tilanne on muuttuneiden globaalien jännitteiden, USA:n ja Kiinan kauppasodan sekä Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan seurauksena muuttunut merkittävästi. Käytännössä vallitsevassa turvallisuuspoliittisessa tilanneessa vaihtoehtoina on EU:n laajentuminen itään tai se, että annetaan Venäjän vaikutusvallan vahvistua EU:n ja Venäjän väliin jäävissä maissa ja Venäjän mahdollisesti laajentua länteen. Jälkimmäinen kehitys johtaisi vähintään hyvin epävakaan harmaan alueen muodostumiseen unionin itä- ja kaakkoisrajoille. Laajentuminen vahvistaisi myös unionin globaalia asemaa vahvistuneen geopoliittisen aseman ja talouden kautta.

Laajentumisella on myös muita kuin geopoliittisia ja turvallisuuspoliittisia etuja. Prosessi kasvattaisi EU:n sisämarkkinoita merkittävästi ja loisi uusi mahdollisuuksia eurooppalaisille ja suomalaisille yrityksille ja elinkeinoelämälle, mikä on myös palkansaajien edun mukaista. Laajentumisprosessi on myös tehokas tapa edistää demokraattista, poliittista ja rauhanomaista kehitystä ehdokasmaissa ja lähialueillamme.

Häggman/Penttinen/Ristelä 7.10.2024

Demokraattisen arvopohjan oltava ehdoton ehto laajentumiselle

Palkansaajakeskusjärjestöt korostavat, että EU:lla ei liittymisprosessissa ole varaa joustaa unionin jäsenyyskriteereistä ja demokraattisista liittymisehdoista. Ihmisoikeuksien sekä demokraattisen arvopohjan tulee olla EU:n laajentumispolitiikan ehdottomana lähtökohtana.

On myös ehdottoman tärkeää, että jäseneksi liittyviltä mailta edellytetään kansainvälisten, ILO:n sopimuksissa määritettyjen työelämänormien sekä EU:n työlainsäädännön noudattamista. Näiden seurannan on oltava keskeinen osa jäsenyysprosessia.

Ehdokasvaltioissa pitää seurata tarkasti demokratia- ja oikeusvaltiokehitystä. Samalla pitää edelleen vahvistaa EU:n nykyisiä oikeusvaltiomenettelyjä. Esimerkiksi varojen jaon katkaisemisen jäsenvaltioiden oikeusvaltiorikkomusten vuoksi tulee koskea kaikkia EU:n budjettiluokkia. Tutkimuksen, tieteen, taiteen ja opetuksen vapaus on saatava nimenomaiseksi oikeusvaltiokriteeriksi.

Tulevaa laajentumista ei pidä nähdä kertarysäyksenä. Tosiasiassa monia ehdokasmaita on jo tässä vaiheessa kytketty moniin EU-ohjelmiin ja niiden kanssa on monia erilaisia sopimuksilla. Jotkut jäsenyyskriteereistä toteutuvat, kun jäsenmaa liittyy unioniin ja jotkut todennäköisesti vasta jäseneksi tulon jälkeen. Asteittaiseen laajentumiseen olisi siksi tarpeellista kytkeä ehdollisuus siten, että jos ehdokasmaa tai vastatullut jäsenmaa ei toteuta ehtoja, siltä voidaan viedä pois jo saavutettuja etuja.

Myös ammattiyhdistysliikkeellä on keskeinen rooli perusoikeuksien ja kestävän yhteiskuntakehityksen edistäjänä niin hakijamaissa kuin EU:ssakin. Työmarkkinajärjestöjen osaamista tulee hyödyntää laajasti laajentumisprosessissa.

Laajentuminen on myös mahdollisuus unionille uusiutua ja tehostaa toimintaansa

Onnistunut laajentuminen edellyttää unionilta uudistuksia sekä päätöksentekoon että budjettiin. Myös rahoituspohjaa tulee vahvistaa.

Laajentuva unioni tarvitsee toimivan päätöksentekoprosessin ollakseen vaikuttava. 27 jäsenmaan unionissa päätöksenteko ennen kaikkea EU:n neuvostossa on osoittautunut jo nykyisellään haastavaksi, koska yksimielisyyden vaatimus antaa monissa asioissa yksittäisille maille liikaa valtaa estää päätöksiä. Määräenemmistöpäätösten lisääminen yksimielisyyden sijasta on kannatettava kehitys joka tapauksessa ja myös edellytys onnistuneelle laajentumiselle.

Myös EU:n rahoituspohjaa tulee vahvistaa ja budjetti vaatii uudistamista. Varojen jaossa on laajentumisen yhteydessä syytä siirtää painopistettä laadullisiin ja osaamispainotteisiin toimintoihin pelkän koheesion sijasta. Varoja tulisi enenevissä määrin kohdentaa laadullisesti parhaille ja unionin kokonaisedun kannalta tärkeimmille hankkeille.

Laajentumiseen liittyvissä kustannus-hyöty-analyyseissä on tärkeä huomioida myös ei-numeraaliset turvallisuuspoliittiset seikat sekä vaikutukset sisämarkkinoihin. Aiemmat laajentumisprosessit ovat osoittaneet, että vaikka laajentuminen vähemmän vauraisiin maihin ei ole ilmaista, on se hyödyntänyt ja vahvistanut unionia.

Laajentumisen työmarkkinavaikutuksiin on varauduttava ennalta

Laajentumisella olisi myös vaikutuksia työmarkkinoihin. Uusien jäsenmaiden työntekijät saisivat laajentumisen yhteydessä oikeuden vapaaseen työnhakuun ja työskentelyyn unionin työmarkkinoilla. Tämä voisi helpottaa tilannetta työvoimapulasta kärsivillä aloilla ja alueilla. Samalla on tärkeä varautua siihen, että myös liikkuvan työvoiman hyväksikäyttö ja sitä kautta tapahtuva työehtojen polkeminen voi lisääntyä. Siksi laajentuminen edellyttää entistä vahvempia toimia liikkuvien työntekijöiden eriarvoisen kohtelun torjumiseksi. Osana näitä toimia on vahvistettava Euroopan työviranomaisen ELA:n valtuuksia tutkia epäkohtia ja puuttua niihin. Tarvittavia toimia arvioitaessa on varauduttava myös siihen, että laajentuminen lisää kolmansien maiden työntekijöiden tuloa EU:hun uusien jäsenmaiden kautta.

Lisätietoja Maria Häggman, kansainvälisten asioiden päällikkö, STTK
maria.haggman@sttk.fi, 040 148 9091

Markus Penttinen, kansainvälisten asioiden päällikkö, Akava
markus.penttinen@akava.fi, 040 772 8861

Pekka Ristelä, kansainvälisten asioiden päällikkö, SAK
pekka.ristela@sak.fi, 040 546 8781